

14

Kelime Dağarcığını Geliştiren Teknikler I: Kelime Kümeleri, Benzer Dil Öğelerini Bir Araya Getirme Etkinlikleri

Hedef

Göçmen ailelerden gelen öğrencilerin birçoğunda ana dildeki kelime dağarcığı fazla gelişmemiştir. Kullanılan kelimeler daha çok ev ve aile hayatı ile sınırlıdır. Ayrıca, birçok ailede ana dilin yerel bir lehçesi veya ağız konuşulur. Ana dil dersi, öğrencilerin hem kelime dağarcığını zenginleştirerek okul dilini ve farklı konular hakkındaki kelime bilgisini arttırmak, hem de öğrencilere ana dilin standart kullanımını öğretmek amaçlıdır. Burada, öğrencilerin, bildikleri ve aktif olarak kullanabildikleri kelime ve kelime grupları (aktif kelime dağarcığı) ile duyduklarında veya okuduklarında sadece anladıkları kelimeler (pasif kelime dağarcığı) arasında bir fark gözlemlenmektedir. Öğrencilerin aktif kelime dağarcığını geliştirmek için bu alana giren kelime ve kelime gruplarını örneklerle sık sık kullanmak ve pekiştirmek gerekir. Pasif kelime dağarcığındaki kelimelerin anlamını bilmek bu aşamada yeterlidir. Aşağıda yer alan öneriler ve etkinlikler, kelime dağarcığını farklı seviyelerde geliştiren tekniklerdir.

1. Bir Konuyla İlgili Kelime Toplama ve Kelime Kümeleri Oluşturma:

1.-9. Sınıflar

20 dk.

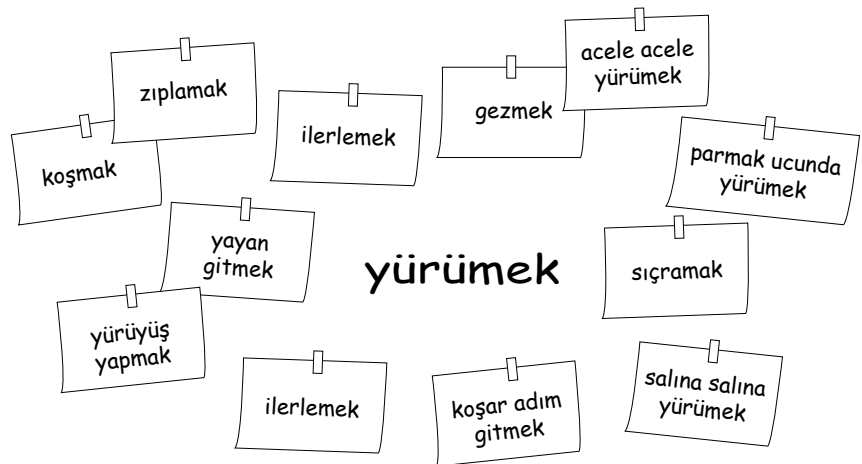

Materyal:
A2 sayfa ve küçük kâğıtlar
(post-it'ler).

Bir konuyla ilgili kelimeleri toplamak ve not etmek, öğrencilerin ve öğretmenin ortak bilgisini bir araya getiren iyi bir yöntemdir. Bu yöntem, tüm yaş gruplarında ve sınıflarda rahatlıkla uygulanabilir. Ayrıca, ana dilin standart kullanımıyla (yazı dili) konuşulan yerel ağız veya lehçe arasındaki farklara dikkat çekerek, ana dilin standart kullanımıyla ilgili farkındalığı artırabilir. Bir konuyla ilgili sık kullanılan kelime ve kelime grupları, doğru yazım kuralları ile ilgili çalışmalar için de kullanılabilir. Bunun ileri aşaması, benzer dil öğelerinin bir araya getirilmesidir; örneğin, cümle başlangıçları, belirli bir konu bağlamında kullanılan kavramlar veya cümle kalıpları gibi. Bu konuyla ilgili ayrıca Ünite 15'e bkz.

Önemli nokta: Bu çalışma sırasında öğrenci bir kelimeyi okul dilinde biliyor, ancak ana dilinde bilmiyorsa, onu, tabii ki, bildiği dilde söylemekte özgürdür. Böylece, öğretmen kelimenin Türkçe karşılığını diğer öğrencilere sorabilir veya öğrencilerden sözlüğe bakmalarını isteyebilir.

Örnekler:

• Kelimelerin Derlenmesi ("Neler Biliyorum") (ana okuldan itibaren):

Öğrenciler, ana dillerinde, hayvan, bitki, ev veya konut, okul vs. gibi konularla ilgili bildikleri kelimeleri toplamaya başlarlar. Öğretmen, gerekirse, standart dildeki doğru kelimeyi de söyleyerek, konuyla ilgili başlıca kelimeleri tahtaya yazar. Önemli: Toplanan kelimeler arasında sadece isimler değil, fiiller ve sıfatlar da yer almalıdır.

İleri aşama: a) Kelimelerle tümce veya kısa cümleler oluşturmak ve/veya cümleleri yazmak. b) Derlenen kelimeler arasından en az 5 (veya daha fazla) kelimeyi seçerek, bunların geçtiği bir metin yazmak ve o kelimelerin altını kırmızı kalemle çizmek (bu çalışma, Ünite 4’de yer alan iskelet yapılar veya gözde kelime hikâyelerinin başka bir türüdür).

- **Bir Görselle İlgili Kelimelerin Derlenmesi** (ana okul–9.sınıf):

Öğretmen sınıfa birçok ayrıntının görüldüğü bir resim veya fotoğraf gösterir. Resim, güncel bir konu veya olayla, oyun bahçesinde oynayan çocuklarla veya köken ülkeyle ilgili bir poster olabilir. Üst sınıf öğrencileri için daha spesifik (farklı ve ayrıntılı anlatımı öngören) kelime ve kavramların geçtiği görseller kullanılabilir. Resimde görülen nesnelere, yapılan faaliyetler vs. ile ilgili kelimeler sınıf ortamında (veya grup çalışmasında) toplanır ve tahtaya yazılır. Bunun için post-it’ler veya duvar tahtası kullanılır. Seçenek: Her öğrenci resimde gördüklerini kendi başına bir kâğıda yazar, sonra kâğıtlar değiştirilir. Kelimeleri pekiştirmek amacıyla bir yazma görevi verilir. Örnek: Resimde gördüklerini ayrıntılı bir biçimde not et. Resme uygun bir hikâye düşün ve yaz. Resimde görülen bir kişinin yerinde olduğunu düşün ve gördüklerini onun perspektifinden anlat: “Resimde görülen sarı kazaklı kız benim. Meydanda duruyorum. Arkamda.....görülüyor.... ”.

- **Yazma Görevine Uygun Kelime Kümeleri** (1.–9. Sınıflar):

Belirli bir yönerge veya konu başlığına uygun kelime kümeleri oluştururken (“Büyük bir çiftliğim olsaydı”, “Ülkemizin yönetim sistemi” vs.), sınıf ortamında veya grup içinde o konuyla ilgili başlıca kelimeleri (isim, fiil, sıfat), kelime gruplarını ve kalıpları bir araya getirmek ve onları doğru şekilde yazmak önemlidir. Konuyla ilgili kelime ve kelime grupları bu şekilde derlendiğinde, öğrenciler, yazacakları yazı konusunda hem içerik açısından, hem yazım kuralları açısından rahatlarlar. Kelime kümeleri tekli, ikili veya üçlü çalışma ile derlenir, sonra sınıf ortamında karşılaştırılır. Bu çalışma, kümeleme veya zihin haritası tekniğiyle (bkz. Ünite 8) de yapılabilir.

2. Cümle Kalıpları veya Bağlaçlar Gibi Benzer Dil Öğelerini Bir Araya Getirme (Cümle Başlangıçları, Kelime Kümeleri ve Kalıpları, vb.)

2.–9. Sınıflar

20 dk.

Yazma görevleri veya etkinlikleri öncesinde öğrencilerle birlikte sadece kelimeleri değil, cümle başlangıçları ile kelime küme ve kalıplarını ilk önce sözlü, sonra da yazılı olarak bir araya getirmek, öğrencilerin dil ve ifade yetkinliğini önemli ölçüde geliştirir. Öğrenciler, sınıf ortamında sözlü derslerde sıkça uygulanan bu tekniğe yabancı değil; örneğin, bir tartışma veya münazara öncesi yine benzer biçimde kavramlar ve cümle kalıpları bir araya getirilir. Bu tekniği yazma görevi öncesinde de uygulamak öğrencilere yardımcı olacaktır. Aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi, yazılacak yazının türüne göre derlenen dil öğeleri değişebilir:

- Bir olay veya hikâye (yaz tatili, gezi, macera vs.) yazmaya başlamadan önce cümle başlangıçları ve bağlaçları bir araya getirmek, öğrenciyi sürekli “ondan sonra” kalıbını kullanmaktan kurtarır:

Yazma görevi öncesi bu bağlaçlarla sözlü olarak örnek cümleler kurmak yararlı olacaktır. Sonra öğrencilere şu görev verilir: Bir araya getirdiğimiz kelimeler arasından en az 3 bağlacı (veya kalıbı) seç ve onları yazacağın yazıda kullan.